

לכבוד שבת קדש - פרשת שלח - לך תשפ"א

זוהב הארץ ההיא טוב - זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות - נכתב ע"י חגי צמיר

. נראה שהחטיטה והשמן הם חלק מהקרבן ואילו היין הוא תוספת לכאורה מיותרת.

ואכן, עבודת הנסכים היא עבודה שונה מעבודת הקרבנות ומזריקת הדם. הקרבן והמנחה מועלים על המזבח, הדם נשפך אל יסוד המזבח ואל קירות המזבח, ואילו הנסכים אינם עולים על גבי המזבח, ואינם נשפכים כמו הדם אל יסוד המזבח או על קירות המזבח, אלא נשפכים סביב המזבח, בנקבים שהיו יורדים מטה-מטה עד השיתין, עד המקום ממנו הושתת העולם - עד תשתית המציאות: (רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק ב הלכה א). בעבודת הנסכים, הארץ בעצמה היא שצריכה לקבל את נסך הקרבן. הארץ היא כלי הקיבול לנסך, והיא כביכול שליחתו של הקב"ה לקבל את הניסוך.

כדי לנסות ולעמוד מעט על המיוחדות של מצוה זו נעיין מעט בפרטיה. מהם המינים שמביאים מהם נסכים?

בפרשת עקב משבחת התורה את יבולה של ארץ ישראל ארץ חֲפָה וְשֶׁעֶרָה וְגַפְנֵי וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדֹבֶשׁ: (דברים ח', ח). ניתן לראות, שהמינים שנבחרו לנסכים הם המינים המופיעים בצמידות למילה "ארץ": החטיטה ושמן הזית. היין, הרחוק יותר מהמלה "ארץ", משמש רק לניסוך ואינו מובא כקרבן ממש, ואילו הדבש - המין הרחוק ביותר מהמילה "ארץ" - נאסר בהעלאה על גבי המזבח.

נראה, אם כן, שמטרת הבאת הנסכים עם הקרבן היא לקשר את הקרבן לארץ ישראל. כיוון שעם ישראל מאס בארצו, בעקבות חטא המרגלים, והעלה אפשרות של עבודת ה' שאינה קשורה לארץ ישראל - הטיל הקב"ה עליהם חובת נסכים, כדי לסמל שכשם שאי אפשר להקריב קרבן בלי נסכים - כך אי אפשר להקריב קרבנות בלי קשר לארץ.

ואכן, דיני הנסכים מצביעים על קשר הדוק בינם לבין ארץ ישראל. קרבן החטאת מציינ מציאות של חטא, ומציאות כזו אינה אפשרית - מבחינה רעיונית - בארץ ישראל (שהרי הארץ מקיאה את החוטאים), ולכן אין נסכים בקרבן חטאת. יתר על כן: הנסכים הוזכרו לפני פרשתנו ביחס לשני קרבנות - קרבן העומר וקרבן חג השבועות. שני הקרבנות הללו מוקרבים כדי להודות לקב"ה על הארץ שנתן לנו, ולכן חויבו בנסכים עוד לפני שכל הקרבנות חויבו בהם. זוהי גם הסיבה לכך שהתורה מדגישה שחובת הנסכים חלה גם על האזרח ועל הגר. לכאורה, ניתן היה לחשוב שהגר פטור מהבאת נסכים, שכן אין לו חלק בארץ. לכן, התורה מדגישה במפורש שאף הוא חייב בהבאת נסכים.

=====

פרשתנו פותחת בסיפור המרגלים, שמן הראוי היה לקרוא פרשת התיירים - שכן הם נשלחו לתור את הארץ. יש הבדל עצום בין מרגל לתייר. מרגל תפקידו לגלות את נקודות התורפה והחולשה, לגלות את חרפת הארץ. התייר לעומת זאת - בא לבקר במקום כדי לראות את יופיו ולעמוד על הדברים המיוחדים שבו.

הנשיאים הנשלחים נשלחים כתיירים חוזרים כמרגלים, עד כדי כך, שגילוי חרפת הארץ מביא אותם למאוס בארץ וּמֵאִסוּ בָאָרֶץ הַמֵּדָה לְאִי-הָאֱמִינִי לְדַבְּרוֹ (תהלים קו: כד).

והנה, מיד לאחר לאחר חטא המרגלים, המצווה הראשונה המופיעה בתורה, היא הבאת הנסכים עם הקרבנות. הדבר תמוה, שכן, פרשת נסכים המופיעה בפרשתנו, היא חלק ממעשה הקורבנות. כך היא מופיעה בתוך הש"ס ובמשנה תורה של הרמב"ם. לכאורה היה ראוי שגם בתורה היא תופיע יחד עם ענייני המקדש והקורבנות שבספר ויקרא, אך אין הדבר כך, ופרשת נסכים מופיעה בפרשתנו לאחר פרשת המרגלים והמעפילים. מהו פשר הופעתה כאן?

מעיון בענייני הקרבנות עולה כי אף שלפני כן מצאנו כבר אפשרות להביא מנחה או לחמים מסויימים - לא הייתה קיימת חובה גורפת להביא נסכים עם הקרבנות. חובת הבאת הנסכים עם הקרבן, היא חובה חדשה, שהוטלה על כל אדם המביא עולה או שלמים למשכן. הדבר מעצים את השאלה - מדוע התורה תחזור ותדגיש מצוה זו דווקא אחרי חטא המרגלים? רש"י בפירושו אומר, בשם המדרש (במדבר רבה י"ז, ב), שבפרשת נסכים **בישר הקב"ה לישראל שייכנסו לארץ**. לאחר שחטאו ישראל במרגלים נאמר להם **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשָׁם יָמָתוּ**: הם חשבו שאבדה תקוותם ולא יזכו, הם ובניהם, להיכנס לארץ. לכן חז"ל אומרים שמיד לאחר החטא ניהם אותם הקב"ה שהם עתידים להיכנס לארץ, ולכן לימד אותם את ההלכות התלויות בארץ- דיני נסכים ומצוות חלה.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבְאוּ אֶל-אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם אֵשֶׁה לְה' עֹלָה אוֹזֶנֶת... וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרֶבְנֵוֹ לְה' מִנְחָה סֶלֶת עֶשְׂרוֹן בָּלִיל בִּרְבִיעִית הַחֵיץ שֶׁמֶן: וַיִּזֶן לַגֹּסֶף רְבִיעִית הַחֵיץ... מצוות נסכים היא מצווה התלויה בארץ; כל הקרבנות שנהגו במדבר, וכן גם הקרבנות שמצינו אצל אברהם, יצחק, יעקב ונח הוקרבו ללא נסכים, ורק כשנכנסו ישראל לארץ התחדשה מצווה זו. כשאדם מעלה קרבן הוא מצרף יחד איתו חטיטה ושמן, ואילו את היין הוא שופך בסוף

הגמרא במסכת מנחות עוסקת במקומות שונים בארץ מהם יש להביא מנחות ונסכים לבית המקדש, שכן יש להביא מהמשובח והטוב ביותר. בין המקומות שמוזכרים כמקום שממנו ראוי היה להביא לירושלים, אלא שבגלל הריחוק לא מביאים משם, נמנית כורזים.

כורזים הוא ישוב קדום הנמצא ברמה בזלתית מצפון לכנרת, שבה צומח עשבוני חד שנתי, ולכן כאן במקום זה היו החיטים המשובחות בארץ. במקום היה יישוב שעמד על תילו מתחילת המאה הראשונה לספירה ועד המאה השמינית, למעט פרק זמן בו עמד חרב. המקום נזכר בספרות חז"ל כאתר של תבואה משובחת במיוחד וראויה שיביאה לבית המקדש, וכן יישוב שבו גרו יהודים המקפידים על עולמם היהודי. בברית החדשה מוזכר שבכורזים, כמו בכפר נחום הסמוך, ניסה ישו להעביר את האנשים אל תורתו. כיון שדחו אותה ודבקו במסורת היהודית, קילל אותם שהיישוב ייחרב.

היום נמצא במקום גן לאומי המקיף את היישוב הקדום כורזים. האתר נחפר לראשונה על ידי צ'ארלס וילסון, ולאחריו ר' גרין והוריישו קיצ'נר, היינריך קוהל וקרל וטצינגר ועוד. בשנות ה-60 התבצע מחקר על ידי זאב ייבין, וכאן זוהה והוגדר לראשונה הפריט הארכיטקטוני הנקרא "חלונות כורזים".

במקום נתגלו מבנים רבים והחשוב שבהם הוא בית כנסת. מלאכת שחזור נעשתה לא רק בבית הכנסת אלא בעיר בית הכנסת זוהה לראשונה על ידי צ'ארלס וילסון בשנת 1869. השריד העיקרי מן העיר הקדומה הן חורבות בית כנסת, שבנוי כולו אבני בזלת. עיטורי האבן המדויקים מעידים על יוצריהם, שהיו אמני סיתות ממדרגה ראשונה, משום שקשיותה של הבזלת מחייבת דיוק מוחלט בעבודה ושגיאה שנעשתה, אין אפשרות לתקנה. בית הכנסת הזה, הבנוי מאבני המקום הייחודיות, מתבלט לעומת זה של כפר נחום, הבנוי אבן לבנה שאינה מצויה באזור.

בית הכנסת, הפונה לדרום לכוון ירושלים, כמו בתי הכנסת הגליליים, הוקם כנראה במאה הרביעית לספירה (איננו יודעים היכן ניצב בית הכנסת של היישוב שהיה כאן מאז המאה הראשונה לספירה), ועמד על תילו עד המאה השביעית לספירה. בית הכנסת ניצב במרכז העיר והיה בנוי כולו בזלת. בבית הכנסת אולם תפילה מרכזי שניצב על 12 עמודים מרכזיים, שנועדו להחזיק את הגג. לאורך שלושת הקירות הושמו ספסלים מדורגים. במהלך החפירה נתגלו פרטים מעניינים וייחודיים. אחד מהם הוא כיסא משה - קתדרה דמשה. זהו עמוד אבן דמוי כסא שיתכן ועליו ישבו מכובדי הקהילה בכותל הדרום - ה"מזרח" של אותם הימים.

לעומתם, ישנם חוקרים הסבורים, שמעליו נשאו את הדרשות לציבור המתפללים, שכן, יש בו מקום להניח ספר ומשני צדדיו מקום להנחת הידים. על קתידרא דמשה נמצאה כתובת בארמית, שתרגומה: **"זכור לטוב יודן בן ישמעאל, שעשה את העמודים ואת המדרגות מכספו, יהיה חלקו עם צדיקים"**. יתכן ויש לזהות את השם עם יודן בן ישמעאל - אמורא ארץ-ישראלי בדור השלישי לאמוראים. פריט מעניין נוסף היא אבן מסותתת עם דמותה של מדוזה מהמיתולוגיה היוונית שנמצאה במקום. כמו כן, נמצאו עיטורים נוספים כמו דמויות עם אשכולות ענבים.

בבית הכנסת וסביבותיו נמצאו מטבעות רבות. בקבוצה הראשונה נמצאו מטמוני מטבעות ובו כ-400 מטבעות רובן קונסטנטיניות, מראשית המאה הרביעית לספירה. בקבוצה השנייה נמצאו כ-1500 מטבעות בין המאה הרביעית ועד תחילת המאה השביעית לספירה. חלק מבתי הכפר שוחזרו וניתן לראות בהם את החצרות והמבואות וניתן ללמוד ולהבין במקום נושאים שונים הקשורים להלכות שבת כמו שיתופי חצרות, עירוב ומבוי ועוד. לאחר חורבן היישוב בשנת 749 לספירה ב"רעש שביעית", התיישבו כאן יהודים בתחילת התקופה העותמנית. ב-1547 ביקר באזור תייר צרפתי בשם פייר בילו והוא כתב על היהודים היושבים בכפר נחום, בבית צידה ובכורזין ועוסקים בחקלאות ובדייג. אבל, הוא מציין שה"כפרים מיושבים עתה יהודים שבנו מחדש את כל המקומות מסיניב לים ומאחר שחיזשו בהם את הדיג הפכו אותם מאוכלסים, תחת אשר היו שוממים תחילה". בילו התכוון ליהודים ספרדים ופורטוגזים ממגורשי ספרד ופורטוגל, שהתיישבו במקום במאה ה-16. שמו של היישוב נשתמר בשם הכפר הערבי והמעין שליזו חירבת כראזה, וכך זוהה כאן במקום.

בסמוך לאתר הקדום הוקם בשנת 1980 יישוב שנקרא בתחילה "ורד הגליל" ולאחר מכן בחר לשאת את שם היישוב הקדום. היישוב הוקם כמושבה ביוזמה פרטית שזכתה רק לסיוע מועט של המוסדות המיישבים, וקיבל חסות בסופו של דבר מהתאחדות האיכרים. בתחילה בקשו המייסדים להקים יישוב של 12-15 משפחות שלכל אחת נחלה של 12 דונם, אולם המדינה דרשה שכל מתיישב יקבל שישה דונם בלבד ושהיישוב יכלול 60 משפחות. ליד כורזים תוכנן לקום היישוב מעוף, שנועד להתבסס על תעשייה עתירת ידע, ולכן נקרא בשם הזמני "קופסה שחורה". העולים החדשים שבאו לגור במקום שיבשו את השם וקראו לו ארש"ח ("ר"ת של "ארגז שחור"). בשנת 1989 התאחדו כורזים ומעוף ליישוב קהילתי אחד.

בברכת שבת שלום ומבורך - הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>